

על מהדורה זו של ארבעה הטורים

רבי יעקב, בנו השלישי של הרא"ש. נולד באשכנז קרוב לשנת 1270. חיבר את "ספר הטורים", שהוא ספר הלכה מרכזי, על פיו נתחבר ה"שלחן ערוך", וכן "ספר הרמזים" ופירוש לתורה.

פרטים על רבי יעקב, חייו ועבודתו, באנציקלופדיה יהודית דעת, בקישור הבא:

<http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=236>

רבי יעקב מתאר את ארבעת חלקי הטור

את מבנה הספר ודרך עיבודו, מתאר רבי יעקב בהקדמות לחלקי הספר השונים. הציטוטים הבאים מראים את דרכו בכתיבה, לבטיו ושיטת עבודתו:

ארבעת חלקי הטור:

הטור האחד אורח חיים, שבו נתתי את הברכות ואת התפילה והלכות שבת ומועד ומשפטיהן וקראתיו אורח חיים, כי ממנו תוצאות חיים.

והטור השני יורה דעה, ההולך קדמת אסור להורות את בני ישראל המותר והאסור, וקראתיו יורה דעה, כי הוא יורה ויבין שמועה.

והטור השלישי אבן העזר, שם עשיתי לאדם עזר כנגדו, גם כשלחה גרש איך יגרשוה מכנגדו. וקראתיו אבן העזר, יען כי הוא להועיל - גם לעזר.

והטור הרביעי חושן המשפט, שם חקקתי חוק ומשפט. [מהקדמת חושן משפט]

מתוך ההקדמה לאורח חיים

ויען כי ארכו לנו הימים בגלותנו, ותשש כוחנו, ושמש לבנו, ורפו ידינו, וכהו עינינו, ונאלם לשוננו, ונטל מדברינו ונסתמו מעיינות חכמתנו, ונשתבשו הסברות, וגדלו המחלוקות ורבו הדעות ולא נשארה הלכה פסוקה שאין בה דעות שונות, רבים מועלים בהנאתם מן העולם בלא ברכה, ואמרו רבותינו ז"ל ילך אדם אצל חכם וילמדנו סדר ברכות, כדי שלא יבוא לידי מעילה. על כן העירוני רעיוני ומחשבותי ועם לבבי אשיחה אמרים. אקומה נא ואסובבה בבתי יעבץ תרעתיים שמעתיים שוכתיים סופרים [על פי דה"ה ב], ואבינה בספרים, ואלקט שנים שלשה גרגרים בראשי האמרים מדברי המחברים. ואחבר ספר בעניין התפילות והברכות, ואסדרם כל דבר ודבר ברכתו הראויה לו תחילה וסוף, ואבררם בעניין שלא ישאר בדין ספק. ושיבוני סעיפי: לא ימים ידברו, ורוב שנים יודיעו חכמה, ואתה בער, וצעיר לימים אתה, ואין בך דעת

ומזימה, ולא אתה יודע ערמה, ולכן חדל לך ממחשבותיך, פן מה תעשה באחריתך. ואל כלימוך רעיך. ואשיבה דבר לאמור, אקומה נא ויהי מה, כי היא מלאת שמים. ואשאלה עזר מאתו ויהי לי לעיניים, ולשמוע בלימודו יעיר לי אוזניים ולדבר מישרים יפתח לי שפתים, ויוציא לפועל מחשבותיי ותעלזנה כליותיי. וראיתי לחבר עוד הלכות שבת ומועדות מגילה וחנוכה וראש חודש ותעניות, כי הם דברים ההווים ובאים לעתים ידועים, ואין רצוני להאריך בראיות, אלא להביא דברים פסוקים. ובמקום שיש דעות שונות אכתבם ואכתוב אחרי כן מסקנת א"א הראש ז"ל...

מתוך ההקדמה לאבן העזר

...הפליגו רבותינו ז"ל מאוד לדבר במי שאין לו אשה, עד שאמרו כל מי שאין לו אשה שרוי בלא טובה בלא שמחה בלא ברכה בלא דירה בלא תורה בלא חומה בלא שלום... והאדם בראותו אותה, וידע כי ממנו לוקחה, אמר על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד. כלומר: ראויה זו שתהיה מיוחדת לאדם, ואדם אליה. ועל כן ראוי לאדם לאהוב את אשתו כגופו, ולכבדה יותר מגופו, ולרחם עליה ולשמרה כאשר ישמור אחד מאבריו. וכן היא חייבת לעובדו ולאהבו כנפשה, כי ממנו לקוחה. ועל כן צווה הכתוב על האדם שארה כסותה ועונתה לא יגרע, ועוד מצוות רבות נצטוו בעניין חיבור האדם עם אשתו כל ימי היותם יחד, עד הפרדם. ועוד תקנות רבות נתקנו בהן אחר כן. ואמרתי לחבר בהן ספר, וראיתי בספרים ובינותי בדברי המחברים, וליקטתי בעומרים מאחרי הקוצרים, וחברתי את הספר הזה, וקראתיו אבן העזר, וזה סידורו...

מתוך ההקדמה לחושן משפט

...ועלה במחשבתי לחבר ספר במשפטי הדינים על דרך פסקי א"א הרא"ש ז"ל, אשר הם בנויים על יסוד הרב הגדול הר"י אלפסי זצ"ל, אשר סילת ובירר התלמוד בנפה ברורה והוציא לאור כל תעלומה ובמעט מקומות אשר אין דעתו משווה עם דעת שאר המחברים, כמו הרמב"ם וזולתו, אני כדת דעת ודעת א"א הראש ז"ל והסכמתו, למען ירוץ הקורא בו ויעש כל אשר ימצא במקום ההוא ולא יסור ממנו ימין ושמאל, וקראתיו חושן המשפט. ואתן אל חושן המשפט האורים והתומים, יען כי הוא נדרש לכל שואל להיות עיניו מאירים, ולהיות מפתח שפתיו ישרים ותמימים...

מהדורות הדפוס של הטור משובשות במידה זו או אחרת. לאחרונה יצאו שתי מהדורות חדשות, מסודרות ומוגות. מטעמים של זכויות יוצרים לא ניתן להעלות לאינטרנט מהדורות אלה, ולכן עבדנו על פי מהדורות הדפוס הנפוצות.

מטרת מהדורה זו

מהדורה זו של הטור מיועדת ללומד הרגיל, הנזקק לספרי הלכה אגב לימודו, לצורך השוואה, עיון וסיכום.

במהדורה זו הושם דגש על הנגשת דברי הטור לקורא. בההדרת הטור התכוונו לתת ללומד את תמונת עבודתו של רבי יעקב בעל הטורים. הטור כולל ציטוטים ממקורות רבים, סיכום פוסקים ומנהגים. כל אלה מובלטים בדרך שהלומד יודע בכל עת מיהו המדבר אליו, ומה מעמדו בסדר הדברים בדברי הטור.

ראשי התיבות נפתחו, מילים מקוצרות הושלמו, הסימנים חולקו לסעיפים לפי תוכנם, שמות המדברים ניתנו בצבע שונה, ציטוטים נרחבים ניתנו בדרך שניתן להבחין שהם ציטוט, עניינים בעלי משמעות מיוחדת הודגשו בצבע, לעתים הפכנו משפטים של ר' יעקב לכותרות, ובכך סייענו להבנת דבריו.

דוגמאות לקטעים מעובדים

אבן העזר

ואם נשתהה הגט בין כתיבה לנתינה כתב **רב אלפס** שמונין שלשה חדשים משעת כתיבה. **אדוני אבי הראש** ז"ל כתב משעת נתינה.

מעשה באחת שנתגרשה ויצא קול של פסול על הגט והצריכה **רבינו תם** גט אחר מפני הלעז אע"פ שכשר היה והתירה לינשא מיד ולא הצריכה להמתין ג' חדשים אחר הגט השני, כיון שלא הצריכה הגט השני אלא לבטל הקול. **ור"י אומר** שצריך להמתין שלשה חדשים אחר הגט השני, וכן היא מסקנת **אדוני אבי הראש** ז"ל.

אורח חיים:

ולענין להפסיק לקדיש וקדושה ולברכו נחלקו הפוסקים.

יש אומרים אף ע"פ ששואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד אינו פוסק דכיון שעוסק בשבחו של מקום אין לו להפסיק בשביל שבח אחר.

ובספר מצוות קטן כתב ועונין קדיש וקדושה ואמן של האל הקדוש ואמן של שומע תפלה בכל מקום. **יש אומרים** שפוסק לכל אפילו באמצע דלא גרע ממה שפוסק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד ולזה הסכים **אדוני אבי ז"ל**.

כתב בעל המנהיג הקורא את שמע וקראו החזן לעמוד בתורה צריך לעמוד לקרות בתורה לכבוד התורה, מק"ו מכבוד הבריות ויראתם שמפסיק בשבילם. ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשנייה, בין שנייה לשמע, בין שמע לווהיה אם שמוע, בין וווהיה אם שמוע לויאמר, בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק.

וכתב הרמב"ם ז"ל לא יפסיק כדין בין פרק לפרק אלא כמו באמצע הפרק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד.

אורח חיים קכה

ולאחר שיסיים ברכה שנייה יאמר נקדישך ונעריצך וכו' ויענו אחריו קדושה. ואומרים **באשכנז** נוסח אחר וזהו: **נקדש את שמך בעולמך כשם שמקדישין אותו בשמי מרום וכן כתוב על ידי נביאך וקרא זה אל זה ואמר**. ויש בו י"ד תיבות כמו שיש בפסוק וקרא זה אל זה ואמר. ונהגין **בני ספרד** ליתן עיניהם למטה בשעה שאומרים קק"ק, ובני **אשכנז וצרפת** נותנין עיניהן למעלה, ונושאים גופן כלפי מעלה. וסמך למנהגם **מספר היכלות**:

ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה, אם תאמרו ותגידו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישין ואומרים קק"ק ולמדו אותם שיהיו עיניהם נשואים למרום לבית תפלתם, ונושאים עצמם למעלה כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעיניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם. וביום תענית מוסיף שליח ציבור סליחות בברכת סלח לנו ואומר עננו בין גואל לרופא ובהל' תענית יתבאר בעז"ה.

מבנה והספר ומידת הפירוט של נושאי

הטור מחלק את ספרו לארבעה חלקים:

אורח חיים	במהדורתנו	530 עמודים
יורה דעה	במהדורתנו	450 עמודים
אבן העזר	במהדורתנו	290 עמודים
חושן משפט	במהדורתנו	710 עמודים

יחיד במינו הוא חלק אורח חיים, שר' יעקב מצייין שאינו מקיף כל מה ששייך אליו. בפתחה להלכות שבת, בסימן ש"א, הוא מגדיר מה יכלול ומה ישמיט בדיני שבת:

אם באתי לכתוב כל הלכות שבת עלי המלאכה כי הלכתא רבתי שבתא, וגם כי כל ארבעים אבות מלאכות חסר אחת ותולדותיהם ידועות, ואיני צריך להאריך בהם ולא בשיעוריהן, שלא נאמרו שיעורים אלא לחיוב אבל איסורא איכא בכל שהוא.

על כן לא אכתוב אלא דברים הצריכים, ואסדר דברים הדומים. ואתחיל בהילוך על סדר הפסוק אם תשיב משבת רגלך:

היאך יהא הלוכו בשבת; ובמה האיש יוצא ותקון בגדיו; ובמה האשה יוצאה; והעבד והבהמה; ואיסור חפציו; והדיבור בהם; והיתר חפצי שמים; וטלטול...; ואח"כ בנין אהל; וצידה; וקשירה; ובישול; וברירה; וסחיטה; ותיקון מאכל אדם ומאכל בהמה; ודבר הניצוד בשבת לצורך א"י או לצורך ישראל או הביאו מחוץ לתחום; ושאר דברים שעשאוהו לצרכו; ורחיצה וסיכה וכל רפואה ופיקוח נפש ויולדת וצרכי מילה והולדת בהמה ורפואתה; ופינוי מקום לאורחים; והצלה מפני הדליקה;

ומעט מהלכות שבת בלא סדר; וחילוק ד' רשויות; ומעט מדיני הוצאה; ודין קרפף סאתים או יותר; וענין מחיצות וכל דיניהן; והכשר מבוי וכל דיניו; ועירובי חצרות וכל דיניו; ושיתופי מבואות וכל דיניו; ועירובי תחומין וכל דיניו;

ואכן, בניגוד לרמב"ם שהקדיש לאבות מלאכה והדגמתם שמונה פרקים [ז-יד בהלכות שבת], מתוך 38 פרקים שהוקדשו לדיני שבת וערובין, הקדיש ר' יעקב לנושא זה 8 מתוך 174 סימנים שהקדיש לשבת וערובין.

הטור, ושלחן ערוך בעקבותיו, כוללים סימנים מסוג 'שונות' – דבר שאינו מצוי אצל הרמב"ם. למשל: סימן שלט בטור, ששמו: "כמה דינים פרטיים הנוהגים בשבת", לא קיים במשנה תורה לרמב"ם.

מעניין שגישה כזו נמצאת כחמש מאות שנה אחר כך, בספר שהיה תקופה ארוכה ספר דינים יסודי: בקיצור שלחן ערוך, סימן פ', "קצת ממלאכות האסורות בשבת" פותח רבי שלמה גנצפריד את דבריו במשפט זה: "עיקר המלאכות שנאסרו לנו לעשותם בשבת, כבר נודעו לרוב בני ישראל, ולא נכתוב כאן רק מדברים שלא נודעו והמה דברים שכיחים".

תוכן הטור והשלחן ערוך

במהדורות הדפוס הרגילות אין תוכן עניינים מסודר. בחלק מן המהדורות נותן רבי יעקב את רשימת הנושאים שיכללו בכל ספר. רשימות אלה אינן נוחות לשימוש, ובדרך כלל אינן כוללות את מספר הסימן שכל נושא כלול בו.

כדי להקל על הלומד, הוספנו לכל חלק מחלקי הטור תוכן עניינים. לטור אורח חיים הוספנו שני מפתחות: האחד הוא מפתח הסימנים, והאחר, מפתח עניינים לפי נושאים, מסודר בסדר א"ב, המכוון לסימן העוסק בו בטור ובשלחן ערוך.